

intressant period i svensk historia. Inte minst är sammanställningen av Widedekindis alla kända verk av stort värde. Forskaren skulle dock ha vunnit på att delta i de diskussioner som i dag pågår inom ämnet nylatin. Det är också synd att avhandlingens engelska inte granskats ytterligare, då den inte alltid är idiomatiskt korrekt och någon gång tangerar till vardagsspråk.

Uppsala universitet

ELENA DAHLBERG

Beate-Christine Fiedler & Christine van den Heuvel (red.), *Friedensordnung und machtpolitische Rivalitäten: Die schwedischen Besitzungen in Niedersachsen im europäischen Kontext zwischen 1648 und 1721* (Göttingen: Wallstein Verlag 2019). 375 s.

Sveriges innehav 1648–1719 av Bremen-Verden har inte satt stora spår i svensk historieskrivning. I ett nordvästtyskt perspektiv var det emellertid en omvälvande process; en ny makt etablerade sig och blev en betydande bricka i spelet av små och mellanstora stater i detta hörn av Tysk-romerska riket, för att sedan försvinna. Föreliggande antologi, resultatet av en konferens i Stade 2018, innehåller 16 artiklar kring detta tema, grupperade i tre avdelningar: "Schweden und der Nordwesten des Reiches", "Akteure und ihre Handlungsfelder" samt "Forschungsperspektiven und Überlieferungen am Beispiel ausgewählter Bestände des Niedersächsischen Landesarchivs". Några teman går igen i flera bidrag, oavsett var de är placerade. Det gäller förstås Sveriges roll i det regionala maktspelet, men också den mer allmänt intressanta frågan hur utrikespolitik och diplomati fungerade för småstater långt nere i den europeiska hierarkin, och vilka aktörer som drev en sådan politik.

Sveriges roll belyses väl i Kersten Krügers nyttiga inledande artikel, som tar utgångspunkt i de svenska förhandlingsmålen i Westfalen och sedan följer de svenska provinsernas, också Wismars och Pommerns, öden under svensk tid. Han understryker att det westfaliska fredsverket inte följdes av någon fredsperiod; Sveriges tyska provinser fick utstå 38 krigsår under de aktuella 74 åren och belastades hårt med skatter för att betala den svenska maktpolitiken. I Konrad Elmshäusers bidrag rör vi oss i stället på lokal nivå; han studerar hur den svenska politiken påverkade religionsförhållandena i staden Bremen. Staden tillhörde ju inte det svenska hertigdömet Bremen – dess ställning som fri riksstad fastslogs 1646 – men det gjorde däremot dess domkyrka och det gav svenskarna möjlighet att stödja lutheranerna i kampen mellan dessa och kalvinisterna.

Sveriges position i Tysk-romerska rikets politiska organisation aktualiseras i Dorothée Goetzes bidrag. Genom att Pommern, Bremen och Verden låg i olika rikskretsar hade Sverige representation på tre krets dagar – senare med Zweibrücken fyra – förutom säte på den tyska riksdagen. Hon påpekar hur underbelysta dessa förhållanden är i forskningen och skissar hur Sverige agerade i det tyska systemet under stora nordiska kriget. Framför allt är hennes bidrag en fallstudie av Sveriges agerande i de protestantiska ständernas sammanslutning, *Corpus Evangelicorum*, ytterligare en politisk arena som sällan studerats.

Sveriges roll som en part i ett komplicerat regionalt maktspel belyses av Christina van der Heuvels bidrag, där flera av de lokala furstendömena figurerar. Framför allt studerar hon hur de welfiska hertigarna av Braunschweig, särskilt av den linje, Calenberg, som 1692 upphöjdes till kurfurstendömet Hannover, agerade för att maximera sin position. De försökte skapa sig ett utrymme i konkurrens med svenska, danska, brandenburgska och franska intressen, vilket innebar många allianser och alliansers omkastningar. Ansträngningarna kröntes med framgång genom kurfurstevärdigheten och territoriellt genom att just Hannover tog över Bremen-Verden efter svenskarna. Christian Schröder går närmare in på hertig Georg Wilhem av Braunschweig-Calenbergs agerande under kriget 1675–1679, när han strävade efter att svenskarna skulle behålla Bremen-Verden så att det inte skulle falla i någon annan stormakts händer, en strävan som sammanflätades med welfisk familjepolitik. Schröders artikel är, som de flesta i bokens sista avdelning, huvudsakligen inriktad på att peka på ett arkivmaterial där händelserna kunde närmare studeras.

Flera bidrag ger en fascinerande inblick i villkoren för de små makternas utrikespolitik. Av störst principiellt intresse är den franska historikern Indravati Felicités bidrag. Det har blivit populärt att kritisera idén om att freden 1648 skapade ett "westfaliskt system" av suveräna stater, också inom det Tysk-romerska riket, och man har pekat på hur furstestater och riksstäder trots allt var bundna av rikets politiska system och kejsarens inte alltid bara formella överhöghet. Hon kritiserar i sin tur denna kritik och visar att den bygger på en alltför absolut och anakronistisk föreställning om odelbar suveränitet. Också de minsta furstestaterna hade ett betydligt manöverutrymme i det politiska spelet, inte minst som eftersökta allianspartners för starkare makter. De hade inte alltid en diplomatisk apparat, men Felicité pekar på att också ordet diplomati är en sentida term som dåligt fångar tidens relationer mellan olika dynastier och stater. Hon menar att den utrikespolitiska historien har negligerat denna undervegetation och därmed heller inte alltid förstått stormakternas agerande, här framför allt exemplifierat med Frankrike.

Empiriska exempel på den diplomatiska undervegetationen ger till exempel Gerd Steinwachers framställning om Oldenburg och Stefan Brüdersams artikel om greve Friedrich Christian av Schaumburg-Lippes sorglustiga kvinnoaffärer som kombinerades med utrikespolitiken. Av särskilt svenskt intresse är Beathe Christine Fiedlers studie av de svenska generalguvernörerna i Bremen-Verden och Bernard Homas av de bremisk-verdiska ständerna under svensktiden. Ständerna hade egen representation i Stockholm, som om det vore en främmande huvudstad; Homas talar om "Quasidiplomatie". Tyska furstendömen kunde på ett liknande sätt ha fast representation hos kejsaren i Wien, som Michael Hermann visar angående Ostfriesland.

Bidragen håller sig i regel på ett snävt empiriskt plan och saknar ofta explicita problematiseringar. Boken är ändå inspirerande genom att påvisa att mycket av det utrikespolitiska spelet skulle kunna belysas bättre om man närmade sig den snåriga inomtyska politiken. Ibland frågar sig läsaren dock vad relevansen av detta, utanför den snävt politiska historien, är. Vad innebär det för olika grupper inom befolkningen i Bremen och Verden att de var på en gång tyska och svenska undersåtar? Självklart har krigen påverkat vardagen men det är bara i Krügers bidrag som sådana frågor tangeras. Man kan ta som exempel Christian Hoffmanns artikel, som jämför hur Danmark (från 1712) respektive Hannover (från 1715) uppträdde som ockupationsmakter i – och Hannover från 1719 som rättmätig innehavare av – Bremen-Verden. Det är intressant att se hur danskarna radikalt gjorde om den svenska förvaltningen medan Hannover tvärtom återställde systemet vid sitt övertagande. Här skymtar visserligen några vanliga människor i suppliker till de svenska myndigheterna som satt i exil i Hamburg, men det är också allt.

Det är frapperande att en bok med det svenska agerandet i nordvästra Tyskland i fokus inte har ett enda bidrag av någon svensk historiker och inte hänvisar till någon nyare svensk forskning. Den enkla förklaringen är väl att svenska historiker inte på länge, eller kanske egentligen aldrig, har varit intresserade av Sveriges roll i Tysk-romerska riket. Äldre diplomatisk historia, upptagen av idén om Sverige som europeisk stormakt, uppmärksammade hellre svenska förbindelser med kejsaren eller Frankrike än med Schaumburg-Lippe eller Ostfriesland. Den svenska kronans märkliga roll som riksstånd på den tyska riksdagen och på kretsdagarna har sällan eller aldrig fokuserats. Och som sagt, denna svenska närvaro fick stora konsekvenser för många människor, konsekvenser som vi ännu vet för lite om. Här finns mycket att ta till för svenska historiker.